

Р. В. Семенцов

аспірант

ДВНЗ «Університет банківської справи»

email: economist.ruslan@outlook.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3723-1518>

Б. В. Самородов

професор, доктор економічних наук,

професор кафедри банківської справи, фінансів та страхування

Харківського навчально-наукового інституту

ДВНЗ «Університет банківської справи»

email: samorodov@khibs.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5267-1178>

ОПИС БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

Здійснено аналіз та опис бізнес-процесу – діагностика фінансового стану банку. Визначено, що діагностика фінансового стану банку – це практика або методи визначення фінансового стану банку шляхом визначення природи (ризиків, на які наражається банк, або проблеми, що виникли у процесі професійної діяльності банку), шляхом дослідження симптомів таких негативних факторів. Розглянуто внутрішню структуру процесу «діагностика фінансового стану банку» шляхом визначення категорії «аналіз» та екстраполяції її до бізнес-процесу «аналіз фінансового стану банку». Визначено такі напрями аналізу діяльності банку: структура балансу; структура доходів, прибутковість; платоспроможність, адекватність капіталу; кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик; валютний ризик; операційний ризик. Склад активів і зобов'язань балансу банку – один із ключових факторів, що визначає рівень ризику, на який наражається банківська установа. Відповідно, зростання в балансі та зміни на кінець періоду у відсотковому складі активів і зобов'язань впливають на процес ризик-менеджменту. На прикладі бізнес-процесу «аналіз складу активів та зобов'язань банку» здійснено опис системи діагностики фінансового стану банку.

Ключові слова: діагностика, фінансовий стан, банк, бізнес-процес, ризик.

Semetsov R., Samorodov B. ANALYZING BUSINESS PROCESS A BANK FINANCIAL CONDITION DIAGNOSTICS

This article examines the bank financial condition diagnostics as a practice or methods for determining the bank financial condition, by identifying the nature (the risks are faced by the bank or problems that arise during the banking professional activity) by studying the symptoms of these negative factors. It is described the nature of the research process structure for identifying the symptoms of negative factors which influence the bank financial condition based on the analysis and description of the business process - «diagnostics of the bank financial condition». The internal structure of the process «bank financial condition diagnostics» is considered by determining the category «analysis» and extrapolating it to the business process «analysis of the bank financial condition». In the course of the business process, «analysis of the composition of bank assets and liabilities», it is made a description of the system for diagnosing the bank financial condition. The authors note that the system of diagnosing the bank financial condition is still in development status in Ukraine, therefore the concept of the bank financial condition diagnostics, which is partly described in the domestic legislation, needs to be finalized and mandatory consolidated in domestic regulations. In addition, taking into account world experience, domestic regulations on risk management, it should be noted that this model to assess the bank financial condition should be based on the bank risk profile – in assessing the risks that the bank is exposed in the process of its activities. In the absence of an instruction on a comprehensive of the bank financial condition analysis, the main baseline factors on which this analysis should be based – the bank financial condition diagnosis is problematic.

Keywords: diagnostics, financial condition, bank, business-process, risk.

Постановка проблеми. Будь-який банк є суб'єктом ринку, який є елементом національної економіки. За своєю суттю економічні відносини, що виникають між ним та іншими суб'єктами господарювання з приводу привласнення, поділу, розподілу, використання економічних благ, є похідними від суспільних відносин, що панують у цій соціальній площині. Як окремий індивід соціуму – людина, а банк – суб'єкт економічної

реальності може почуватися добре або погано. Стан, що характеризується як «поганий», можна класифікувати як хвороба, що може призвести в разі людини до смерті, а банку – до банкрутства. Відповідно, розгляд сутності процесу «діагностика фінансового стану» з позиції теорії систем для розуміння внутрішніх процесів, що діють у банку під час оцінки його фінансового стану, обумовлює актуальність цього питання.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями оцінки фінансового стану банку в іноземній літературі приділяється дуже багато уваги, у свою чергу, варто приділити увагу моделі аналізу банківських ризиків для оцінки корпоративного управління і ризик-менеджменту, яка детально описана групою фахівців і топ-менеджерів Світового банку [1].

Серед вітчизняних науковців дослідженням бізнес-процесів банку приділяють велику увагу: Ю. В. Кудляк у напрямі реінжинірингу банківських процесів; М. Кравченко дослідженням оптимізації бізнес-процесів банку; питанням моделювання бізнес процесів банку – О. І. Подоляка; О. О. Чуб – імплементації процесного підходу в банках в умовах глобалізації та ін.

Метою статті є опис бізнес-процесу «діагностика фінансового стану банку», дослідження руху інформації в системі «діагностика фінансового стану банку», визначення структури системи, суб'єктів цього процесу.

Основні результати дослідження. Процес «діагностика фінансового стану банку» починається з надходження інформації про властивості досліджуваного об'єкта, відповідно політика процесу «діагностика фінансового стану банку» визначає внутрішню систему цього процесу, його структуру; відповідно до неї суб'єкти цього процесу, використовуючи матеріально-технічне забезпечення, здійснюють дослідження інформації, що надійшла до системи. Кінцевим результатом роботи процесу «діагностики фінансового стану банку» є постановка діагнозу про фінансовий стан банку.

Можна визначити такі напрями аналізу діяльності банку: структура балансу; структура доходів, прибутковість; платоспроможність, адекватність капіталу; кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик; валютний ризик; операційний ризик (рис. 1).

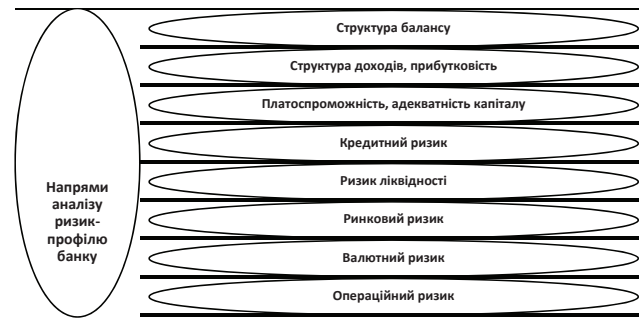

Рис. 1. Комплексна діагностика фінансового стану банку, що базується на ризик-профілю банку

Побудовано за [1].

Побудуємо загальну схему аналізу напрямів діяльності банку, що формують його ризик-профіль.

Для цього розглянемо таку наукову категорію, як «аналіз» (рис. 2). Досліджуючи загальну схему, ми будемо проводити аналогії з аналізом фінансового стану банку. Цей підхід дозволить розглянути аналіз фінансового стану банку комплексно без надмірної деталізації напрямів, методів, критеріїв аналізу фінансового стану банку.

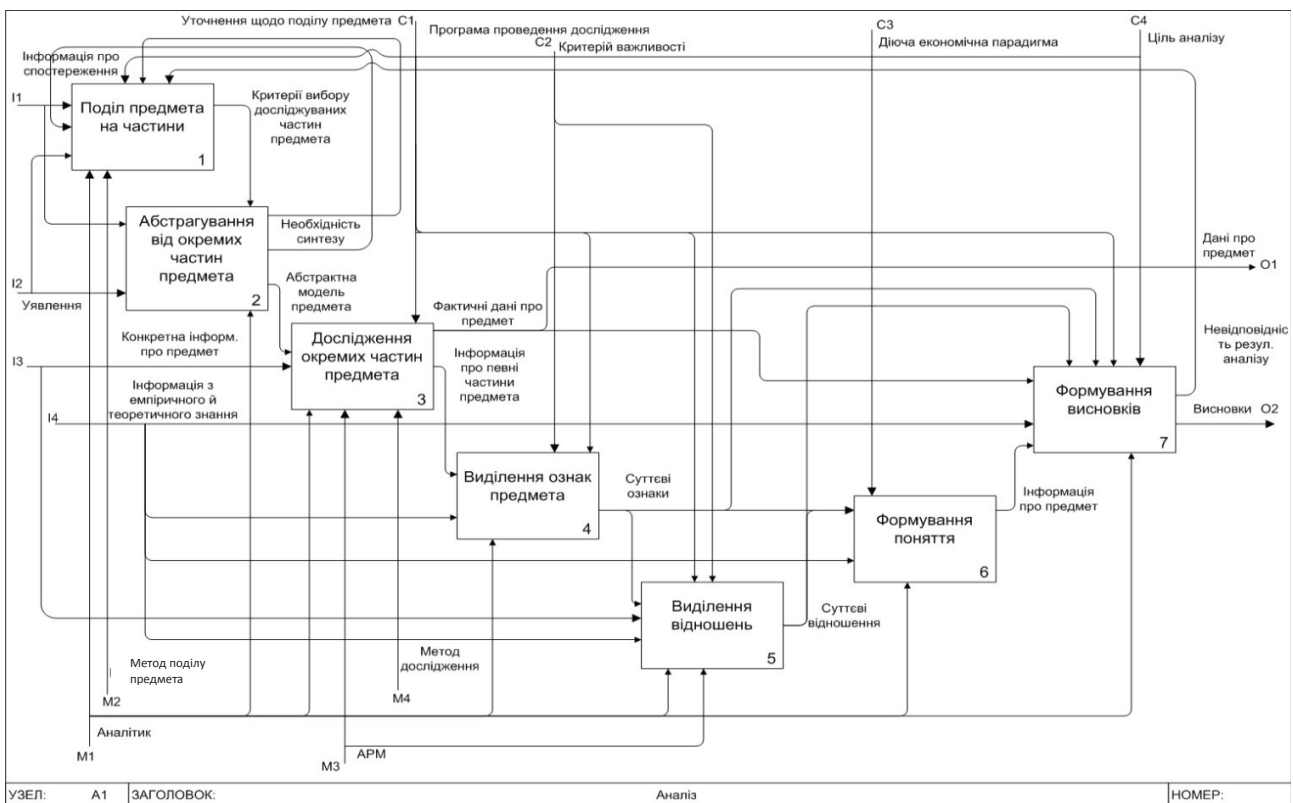

Рис. 2. Блок-схема наукової категорії «аналіз» (IDEF0)

Власна розробка за [1].

Будь-який аналіз ризику, на який наражається банк, може складатися з таких кроків: 1 – Поділ предмета на частини; 2 – Абстрагування від окремих частин предмета; 3 – Дослідження окремих частин предмета; 4 – Виділення ознак предмета; 5 – Виділення відношень; 6 – Формування поняття про предмет; 6 – Формування висновків.

У момент, коли ми аналізуємо фінансовий стан банку, – Інформація про спостереження (I1) за певним напрямом або в цілому про діяльність банку надходить до Фінансового аналітика (M1), це крок бізнес-процесу 1 – Поділ предмета на частини. Відповідно до Цілі аналізу (C4) фінансовий аналітик добирає критерії поділу досліджуваного об'єкта і ділить об'єкт на частини у своєму Уявленні (I2). Таким чином, крок 1 – формальна дія, оскільки на практиці виконується одночасно з кроком 2 – Абстрагування від окремих частин предмета.

За умови аналізу фінансової звітності банку, через невідповідність або брак інформації, за різного рівня деталізації та агрегування рахунків обліку, часто фінансовому аналітику, не закінчивши процес-аналізу, доводиться розпочинати процес синтезу, поки абстрактна модель відносною мірою не представлятиме об'єкт пізнання. На цих кроках дуже важливо, щоб композиція властивостей предмета, які формують абстрактну модель, відповідали цілям проведення аналізу, у протилежному варіанті на виході ми можемо отримати Висновки (O2) незадовільної якості, або потребу повторення зазначених кроків процесу Аналізу (A2).

На кроці 3 – Дослідження окремих частин (сторін) предмета досліджень до Фінансового аналітика (M1) засобами АРМ (M3) надходить конкретна інформація (фактичні дані), наприклад про статті капіталу банку. Не виключене використання Системи автоматизації діяльності банку (САБ). Джерелом інформації можуть бути як внутрішні, так і зовнішні джерела.

До внутрішніх джерел інформації є бази даних банку. На цьому кроці аналітик (M1) обирає метод досліджень (M4), що залежить від специфікації отриманих даних, їхньої якості, програми проведення дослідження (C1), – яка формується самим аналітиком (M1) залежно від виду операцій, показників, що досліджуються заздалегідь, або Відповідальним менеджером.

Наприклад, на кроці 3 фінансовий аналітик (M1) може проводити вертикальний і горизонтальний аналіз балансу, результати – абсолютні значення показників, якого можуть бути вхідними даними під час формування висновків (крок 7), або формувати вихідний потік інформації O1, що буде використаний для поновлення інформаційної бази даних у ретроспективі для майбутніх подальших досліджень чи здійснення прогнозів.

Не виключено, що в банку вже існує програмне забезпечення, яке може здійснювати первинну обробку та аналіз даних: розрахунок коефіцієнтів, показників, рейтингів, групування даних. Крок 3 може бути частково або повністю автоматизований. Тому на блок-схемі виділяють кроки, які не можуть бути виконані машиною: 4 (Виділення ознак предмета), 5 (Виділення відношень), 6 (Формування поняття), які в будь-якому разі є діями Фінансового аналітика (M1).

У загальнонауковій практиці виділяють два види пізнання: чуттєве (базується на досвіді) і раціональне (базується на абстрактному, теоретичному мисленні). Залежно від того, який тип мислення переважає у Фінансового аналітика (M1), він може генерувати відносно нові ідеї, знання навіть без кроку 6 – Формування поняття відповідно про предмет досліджень.

На кроці 4 – Виділення ознак предмета передбачає, що Фінансовий аналітик (M1) визначить сукупність ознак предмета досліджень шляхом обраного ним методу (наприклад дедукція або індукція).

Якщо аналізується загальний фінансовий стан банку, можливо зробити акцент на прибутковість банку, достатність капіталу, платоспроможність та якість активів тощо. Відповідно залежно від C2 – Критеріїв важливості тих чи інших ознак фахівець може виділити якісь суттєві ознаки, які потім можна буде використати на кроці 6 – Формування поняття про предмет.

Важливим етапом у процесі аналізу є крок 5 – Виділення відношень. Загально визнана наукова думка про те, що на фінансовий стан банку істотно впливає якість його капіталу.

Останнім кроком процесу A2 – Аналіз є формування висновків. Для аналізу фінансового стану банку це означає загальна оцінка здоров'я банку, визначення поточного рівня його фінансового розвитку. Ураховуючи те, що у звітності показники фінансових результатів відображаються наростаючим підсумком – потрібне приведення показників до поточного періоду оцінки фінансового стану. Отриманий нерозподілений прибуток є не просто показником на конкретну дату, а результатом його діяльності протягом періоду життєдіяльності, він може потребувати сезонного коригування або приведення до річного виміру.

Також до висновків про фінансовий стан банку входить визначення чинників, що вплинули на збільшення/зменшення відповідних суттєвих ознак, залежність тих чи інших ознак у конкретному варіанті.

Щодо функції прогнозування фінансового стану, маючи певні симптоми, які проявляються в показниках фінансової звітності банку, що характеризують загальний фінансовий стан, фінансовий аналітик може визначити майбутні проблеми, які постануть перед банком, навіть без методів економіко-математичного моделювання. Потрібно зазначити, що на останньому кроці повинен бути відповідний контроль якості висновків експерта його безпосереднім керівником. Неякісні і хибні висновки можуть коштувати для банку великих збитків.

Треба зазначити, що висновки, сформовані експертом на останньому кроці, є тільки вхідними даними до кроку A2 (Оцінка фінансового стану банку) схеми A0 (рис. 3). Передбачається, що заключну оцінку фінансового стану банку робить інший відповідальний працівник або підрозділ (мається на увазі апарат відповідального члена правління банку).

Перейдімо до безпосереднього аналізу складових елементів фінансового стану банку. Склад активів і зобов'язань балансу банку є одним із ключових факторів, що визначає рівень ризику, на який наражається банківська установа.

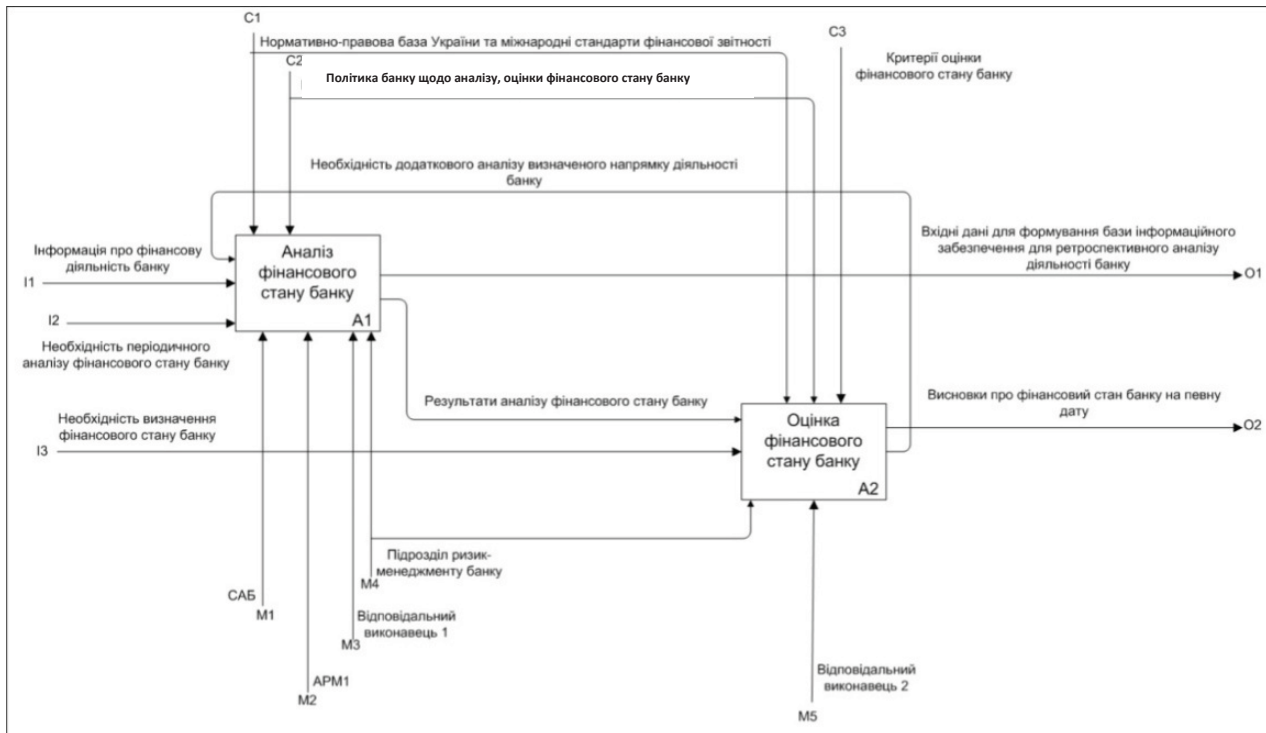

Рис. 3. Деталізація бізнес-процесу діагностики фінансового стану банку 2-го рівня, у класичному варіанті – блок-схема A0 (IDEF0)

Відповідно, зростання в балансі та зміни на кінець періоду у відсотковому складі активів і зобов'язань впливають на процес ризик-менеджменту (див. рис. 4).

З рис. 4 видно, що на кроці 1 «Поділ предмета на частини» до Фінансового аналітика (M1) надходить Інформація, що міститься в балансі банку (I1), залежно від Необхідності аналізу активів (I5), зобов'язань (I6) або власного капіталу (I7) формується абстрактна модель представлення об'єкта дійсності у свідомості Фінансового аналітика (M1) – крок 2 «Абстрагування від окремих частин предмета». Відповідно абстрактна модель предмета досліджень залежатиме безпосередньо від уявлень Фінансового аналітика (M1). Дослідження окремих частин балансу банку (крок 3) залежить від потреби аналізу окремих частин структури балансу, що обумовлюється тими ризиками, на які наражається банк на певну дату (джерело, наприклад, конкретна інформація про ризик-профіль банку, I3).

Виходом на кроці 3 є Інформація про предмет дослідження O1, до якої може входити: Відношення елементів балансу до загальної суми активів/пасивів (O3), Інформація про невідповідність активів і пасивів (O4), Збільшення/Зменшення загальних активів/пасивів (O5), Зміна у структурі/рівні розвитку активів/пасивів (O6), Трендів збільшення/зменшення активів/пасивів за роками (O7), Відсотковий склад активів/пасивів за роками (O8), Зміни у відсотковому складі активів/пасивів за роками (O9).

Програма проведення дослідження (C1) залежить від економічної парадигми, що панує в даний момент в економічному середовищі.

На кроці 4 відбувається структуризація ознак досліджуваного предмета. Елементи структури балансу можуть характеризуватися своїми істотними значен-

нями (використання вертикального аналізу, M4) або негативною динамікою (використання горизонтального аналізу, M5). Таким чином формуються суттєві ознаки предмета. Поєднання суттєвих ознак предмета формує суттєві відношення, що впливає на Формування висновків (крок 7).

Результатом кроку 7 буде формування Висновків (O2), що повинні обов'язково містити: рішення про відповідність відсоткової зміни у складі активів/зобов'язань рішенням відповідальних осіб (O10), Виявлення негативних трендів у показниках зміни активів/пасивів.

Зміни у процентному складі активів і зобов'язань повинні бути свідомим рішенням відповідальних осіб, які займаються загальною політикою банку, – радою директорів.

У цьому контексті моніторинг ключових елементів балансу може допомогти аналітикам забезпечити вчасне виявлення негативних трендів у показниках зміни активів і показниках, що характеризують здатність збереження банком капіталу. Паралельно важливо стежити за змінами в законодавстві, недохідних активах, позабалансових статей.

Саме склад балансу лежить усередині процесу управління активами і зобов'язаннями [1, с. 82]. Аналіз складу активів/зобов'язань є відправною точкою для детального і подальшого дослідження елементів балансу банку.

Висновки. Діагностика фінансового стану банку – це практика або методи визначення фінансового стану банку шляхом визначення природи (ризиків, на які наражається банк, або проблеми, що виникли у процесі професійної діяльності банку), шляхом дослідження симптомів цих негативних факторів.

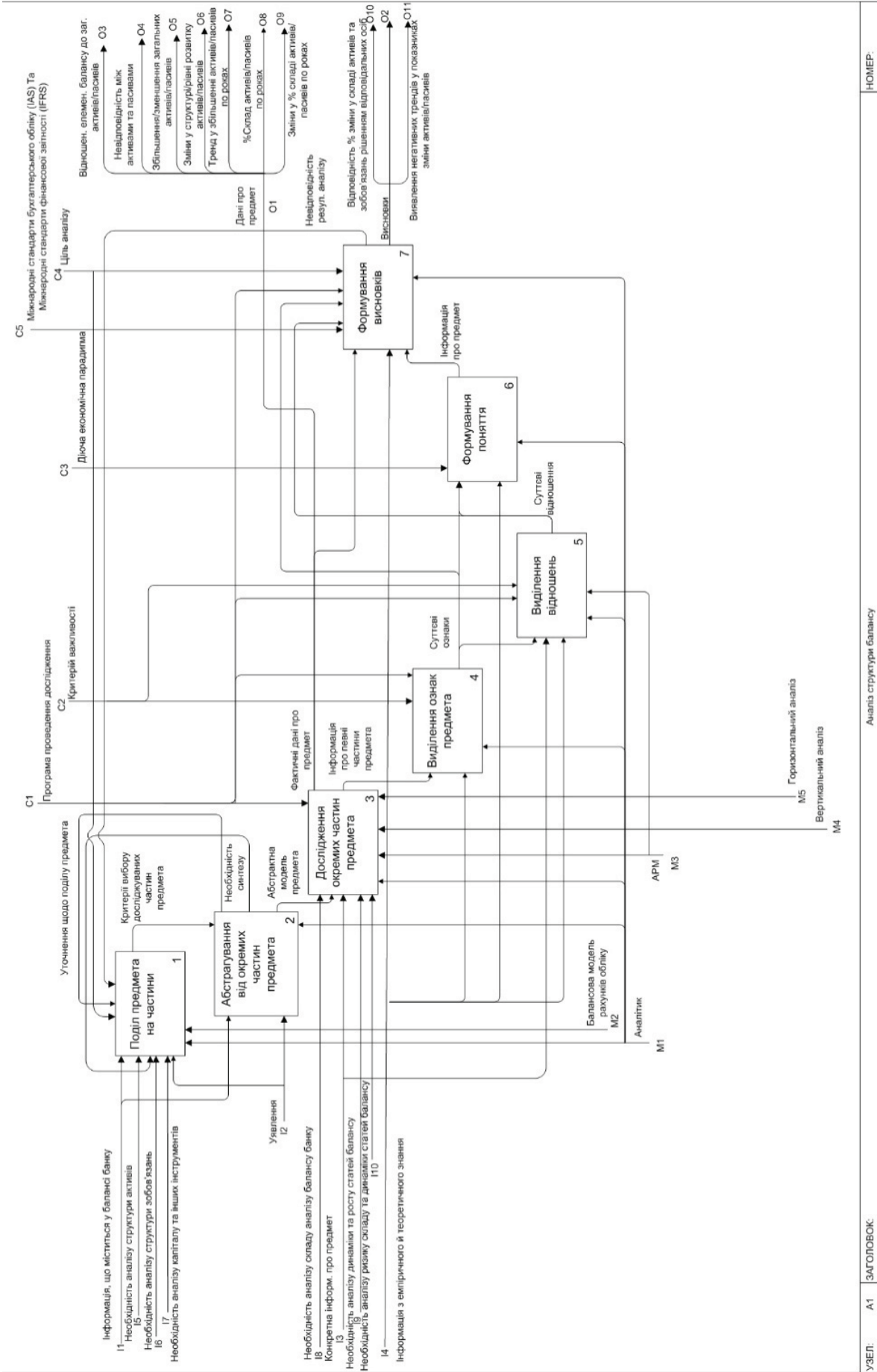

Рис. 4. Аналіз складу активів і зобов'язань банку – деталізації кроку А1 «Аналіз фінансового стану банку» бізнес-процесу «Діагностика фінансового стану банку» (А1 – на рис. 3)

Побудовано за [1].

Основними нормативними актами, що регулюють діагностику фінансового стану банку в Україні, є: Закон «Про банки і банківську діяльність» [2], Постанова № 315 Правління Національного банку України «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» [3], Постанова Правління Національного банку України № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [4], Постанова № 368 Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [5].

На даний момент в Україні не існує вітчизняного загальновизнаного стандарту аналізу фінансового стану банку, які цілісної системи щодо діагностики фінансового стану, законодавча база характеризується своєю вибірковістю і частковістю регулювання питань, пов'язаних із підтриманням відмінного фінансового стану банку. Наприклад, не існує інструкції щодо комплексного аналізу фінансового стану банку, основних базових коефіцієнтів, на яких повинен базуватись такий аналіз, крім нормативів для реалізації моделі підтримки фінансової стабільності банку тощо.

У цьому контексті виникає питання достатньої транспарентності діяльності банків, як і процесу їх регулювання. Чинні загальні вимоги [6], які достатньо не деталізовані, у результаті мають характер рекомендацій, які можливо виконувати згідно з уявленнями і професійною компетентністю всіх учасників цього процесу. За таких умов як банки не захищені від проблем із головним регулятором через можливість існування різних підходів до реалізації законодавчих вимог у рамках одного й того самого правового поля, так і вкладник, банків, що наражаються на невиправданий ризик через можливість плюралістичної імплементації, оснований на такому законодавстві систем ризик-менеджменту і механізмів нагляду.

Список використаних джерел

1. Van Greuning H., Bratanovic S. B. *Analyzing Banking Risk: A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management*, Third Edition. The International Bank for Reconstruction and Development; The World Bank. Washington, D. C., 2009. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2618>
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами та доповненнями). Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Постанова Правління Національного банку України «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» № 315 від 02.06.2009 (зі змінами та доповненнями). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09>
4. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» № 351 від 30.06.2016 (зі змінами та доповненнями). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran33#n33>
5. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулю-

вання діяльності банків в Україні» № 368 від 28.08.2001 (зі змінами та доповненнями). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

6. Постанова Правління Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» № 361 від 02.08.2004 (зі змінами та доповненнями). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04/page>

References

1. Van Greuning, Hennie, & Brajovic Bratanovic, Sonja. (2009). *Analyzing Banking Risk: A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management*, Third Edition. The International Bank for Reconstruction and Development. Washington, D.C. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2618>
2. *Zakon Ukrainy «Pro banky i bankivsku diialnist» vid 7.12.2000, № 2121-III [Law of Ukraine On Banks and Banking Activity from December 7, 2000, № 2121-III]*. (2000, December 7). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
3. National Bank of Ukraine (2009, February 6). *Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Pro skhvalennia Metodyky rozrakhunku ekonomichnykh normatyviv rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini» № 315 vid 02.06.2009 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine «On Approval of the Methodology for Calculating Economic Regulatory Standards for the Activity of Banks in Ukraine» from June 2, 2009, № 315]*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09> [in Ukrainian].
4. National Bank of Ukraine. (2016, June 30). *Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiyamy» № 351 vid 30.06.2016 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine «On Approval of the Regulation on Determining the Size of Credit Risk by Bank of Ukraine for Active Banking Transactions» from June 30, 2016, № 351]*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran33#n33> [in Ukrainian].
5. National Bank of Ukraine. (2001, August 28). *Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini» № 368 vid 28.08.2001 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine «On Approval of the Instruction on the Procedure for Regulating the Activities of Banks in Ukraine» from August 28, 2001, № 368]*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> [in Ukrainian].
6. National Bank of Ukraine. (2004, August 2). *Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Pro skhvalennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta funktsionuvannia system ryzyk-menedzhmentu v bankakh Ukrainy» № 361 vid 02.08.2004 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine «On Approval of Methodological Recommendations on the Organization and Functioning of Risk Management Systems in Banks of Ukraine» from August 2, 2004, № 361]*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04/page> [in Ukrainian].

Надійшло 27.03.2018.